

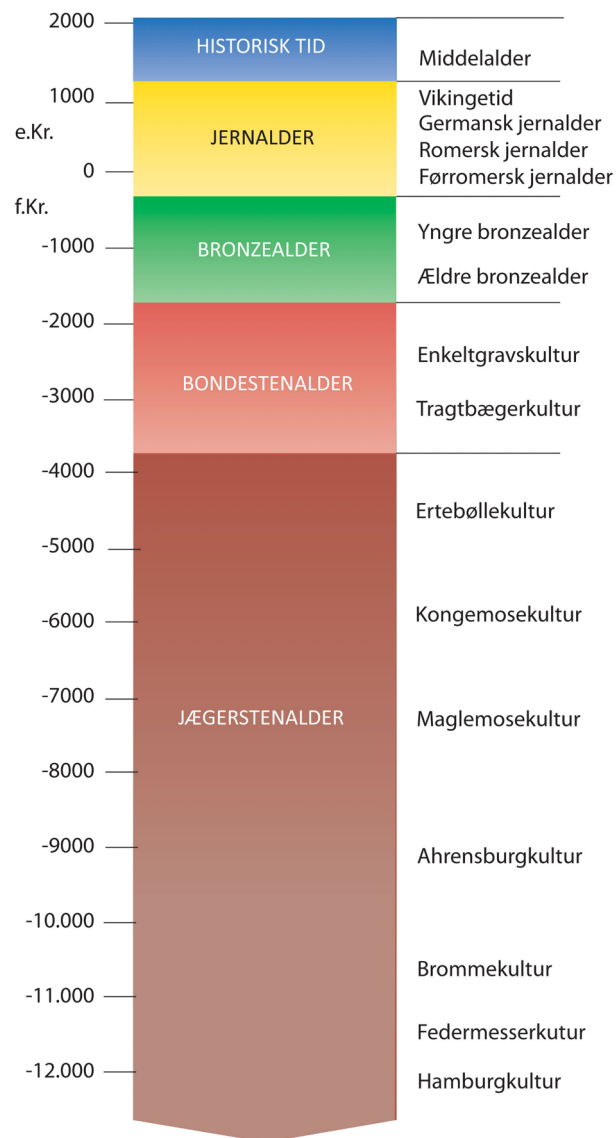
Kragelund, Haverslev Bebyggelse og begravelse fra førromersk jernalder til yngre romersk jernalder

Arkæolog René Gravgaard Pedersen

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	6

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport giver et overblik over museets arkæologiske udgravning nord for Haverslev fordelt på to fundområder. Udgravningen blev udført i perioden 31. august 2020 til den 13. oktober 2020 og resulterede blandt andet i udgravningen af ti langhuse, fem økonomibygninger, en grav, en vej og en brønd. Anlæggene dateres fra neolitikum til ældre germansk jernalder (3.900 f.Kr. – 550 e.Kr.). Dog med hovedvægten af dateringerne mellem førromersk jernalder og yngre romersk jernalder (500 f.Kr. – 400 e.Kr.).

Undersøgelsens baggrund

På foranledning af Rebild Kommunes byggemodning af et 6 ha stort område udførte museet en forundersøgelse samt en udgravning på det pågældende areal. Denne kulturhistoriske rapport omhandler resultaterne fra udgravningen.

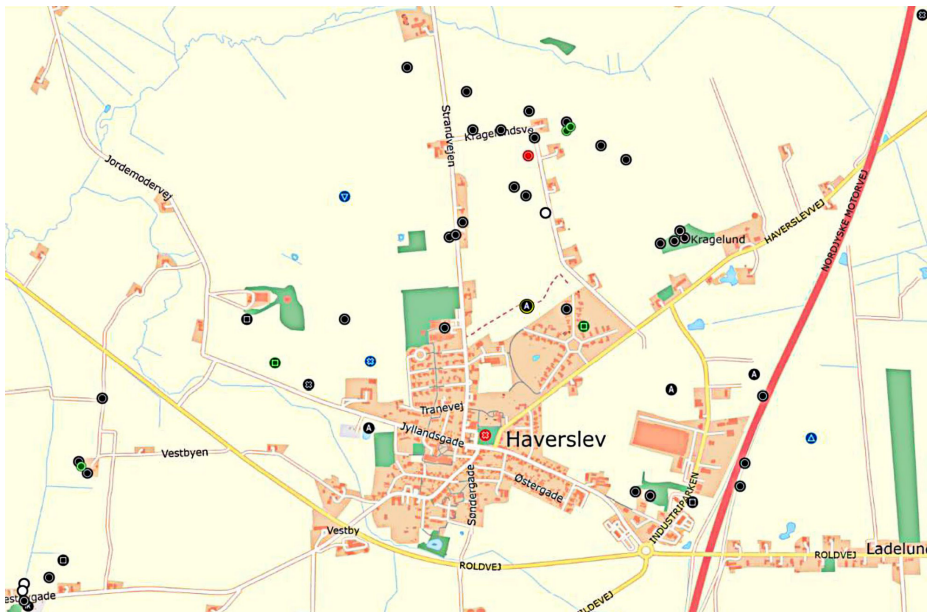

Figur 1. Bygherres afsætning af forundersøgningsareal er lilla. Fundområde 1 er grøn og markeret med et 1-tal, mens fundområde 2 er rødt og markeret med et 2-tal. Baggrund: Ortofoto fra 2018.

I løbet af forundersøgelsen blev det konstateret, at det blev nødvendigt at indstille to fundområder til en egentlig arkæologisk udgravning. De to fundområder var på henholdsvis 7.169 m² og 1.054 m². Fundområde 1 rummede bebyggelsesspor af op til 8 treskibede langhuse, mens fundområde 2 rummede en mindre lavning, hvori der var en brolægning, hvis udstrækning og funktion ikke blev erkendt under forundersøgelsen. Anlæggene blev i begge fundområder dateret til yngre bronzealder/ældre jernalder.

Lokalområdet i oldtiden

I de senere år har der været foretaget flere undersøgelser i udkanten af Haverslev, men indtil videre har disse kun givet sporadisk aktivitetsspor fra oldtiden. Blandt andet gravede museet lige sydøst for udgravningen i 2006 og 2008 (ÅHM 5619), hvor der blev lokaliseret flere stolpehuller og gruber, som formodes at repræsentere resterne efter en bebyggelse fra bronzealderen, med mindst et treskibet langhus, se eventuelt fig. 2. Derudover blev der nord for udgravningen i 1968 udgravet en overpløjet gravhøj (journal nr.: 714x222), hvori der blev observeret resterne af en bulkiste fra bronzealderen. Yderligere vidner de mange registrerede gravhøje i området om en intens udnyttelse af landskabet i bronzealderen. Landsbykirken syd for udgravningen med rødder i tidlig middelalder giver en klar fornemmelse af, at området også i tidlig historisk tid have været relativt intenst udnyttet.

Figur 2. Kort over nærområdet omkring Haverslev med udtræk fra fund og fortidsminder. ÅHM 5619 ses som den grønne prik sydøst for det udgravede område, mens journal nr.: 714x222 ses som en af de to grønne prikker lidt nord for udgravningen. Hovedparten af alle de sorte prikker nord og øst for udgravningen repræsenterer overpløjede gravhøje, mens den hvide prik nord for udgravningen repræsenterer en fredet gravhøj. Hovedparten af disse gravhøje formodes at stamme fra bronzealderen. Den røde prik syd for udgravningen ligger ovenpå landsbykirke.

Alt dette sammen med resultaterne af denne udgravning vidner om, at hele området siden bronzealderen har været relativt intenst udnyttet frem til i dag uden ophør.

Undersøgelsens resultater

Figur 3. Anlæg fundet under udgravningen er sorte. Med blå ramme ses de tre fundområder. De to store blå polygoner er fundområde 1 og 2. Med rød og hvid ses de søgegrøfter og udvidelser, der er lavet i forbindelse med forundersøgelsen og udgravningen. Med grå polygoner ses de fundne langhuse og staklader/firestolpeanlæg. Baggrund: Ortofoto 2018.

Ved udgravningen blev der registreret ti langhuse, fem økonomibygninger i form af staklader/firestolpeanlæg, en jordfæstegrav, en vej, en brønd samt en del gruber og stolpehuller. Ved hjælp af C14-analyser lykkedes det at datere otte af disse 15 bygninger med så stor sikkerhed, som metoden tillader det, og alle dateringerne lå imellem førromersk jernalder og yngre romersk jernalder (500 f.Kr. – 400 e.Kr.). De resterende bygninger kan desværre ikke tidsbestemmes så præcist. I disse tilfælde bliver vi nødt til at sammenligne bygningernes grundplan med allerede kendte daterede grundplaner og derudfra komme med en vurdering af deres alder. Derudfra formodes endnu et hus at stamme fra førromersk jernalder. De resterende bygninger kan ikke dateres nærmere end til yngre bronzealder/ældre jernalder (1.100 f.Kr. – 400 e.Kr.).

Igennem førromersk jernalder, dog ikke samtidig, formodes der at have været mindst tre bygninger i området samt en vej, som ledte hen til brønden fra to sider. Vejen var omtrent 16 x 3 meter stor, var nordøst/sydvest orienteret, og bestod af en brolægning af knytævestore flint- og granitsten. Stenene har ikke været lagt med større omhu, tværtimod så de ud til at være

¹⁴C-analyse

Kulstof-14 bruges til at tidsbestemme eller datere materiale fra mennesker, dyr og planter.

Kulstof (C) er et grundstof, der indgår i alle levende organismer. Når en organisme dør, mindskes antallet af C-14 atomer langsomt, da atomet er radioaktivt. Ved at måle den mængde af ¹⁴C, der er tilbage i et materiale, kan man derfor regne ud, hvor gammelt det er.

Figur 4. Et udsnit af vejens profil set fra nord. Man kan se, hvordan vejens brolægning er diffus flere steder og andre steder ligger i flere lag.

smidt tilfældigt. Selv vejens overflade var meget ujævn. Hvad dette skyldes vides ikke, men et bud kunne være, at vejen var anlagt i en fugtig lavning, og vejen derfor var blevet lavet/repareret i etaper, ved efterhånden at fylde nye sten på, når de gamle blev trådt ned i mudderet. Derved har dem der anlagde den, kunne holde vejen nogenlunde tør og brugbar. Et andet bud kunne være, at da brønden mistede sin funktion, brugte beboerne i området lavningen med brød og vej til at smide de uønskede sten, der fremkom ved markarbejde, hvorved vejen får et udtryk af at være meget ujævn. Midt ud for denne vej lå en tragtformet brønd, som i toppen havde en diameter på 3,6 meter og en dybde på 2 meter. Da brønden gik ud af funktion, blev den fyldt med sten, og dette understøtter det sidste bud på, hvorfor vejen er så ujævn. Brønden har sandsynligvis fungeret som de tre huses nærmeste kilde til frisk vand.

Også gennem yngre romersk jernalder, igen ikke samtidig, er der tre huse. Nu er der dog kommet udhuse til i form af staklader/firestolpeanlæg. Et af husene har endda fået begyndende buede langvægge, som man først for alvor ser i vikingetiden. Derudover blev der fundet en jordfæstegrav fra samme periode, dog 100/200 år ældre end husene.

Jordfæstegraven fremstod som en brun langoval 160 x 130 cm øst/vest orienteret plamage i undergrunden. Der var ikke noget bevaret af den gravlagte, men personens gravgraver var godt bevaret. Disse bestod af tre mindre kar, som har stået ved hovedenden og muligvis repræsenteret spiseser-

Figur 5. Jordfæstegraven set fra syd. Gravgaverne står stadig, som de blev fundet, mens resten af gravfyldet er tømt. Det var formentlig sådan graven så ud for omkring 800 år siden, lige inden den blev lukket tilbage i omkring år 200 e.Kr., dog også med den gravlagte, som ikke længere var bevaret.

Jordfæstegrav

En jordfæstegrav er en grav, hvor den døde begravnes ubrændt. Den døde var ikke altid lagt i en kiste, men kunne ligge i et gravkammer af træ eller sten, en stenkiste, en båd, en vogn - eller helt uden kiste. Den måde man begraver folk på ændrer sig gennem tiden, og frem til middelalderen, hvor kristendommen slog igennem, var det almindeligt at blive begravet med gravgaver - tit i form af personlige ting og madvarer.

Figur 6. En af de mindre kar, som stod i hovedenden, hvorpå der er ornamentik.

vice til dødsrejsen/efterlivet, mens der i fodenden stod tre større kar, hvori der muligvis har været madvarer. Flere af karrene havde pæne mønstre, ornamentik. Derudover havde personen fået en lille kop med sig i graven, som muligvis har indeholdt en alkoholisk drik, en ravperle og to meget dårligt bevarede metalgenstande. Den ene af disse metalgenstande var muligvis en kniv, hvilket var almindelig at give den døde med i graven, mens den andens metalgenstands funktion ikke kendes. Ud fra disse gravgaver kan vi datere graven til overgangen mellem ældre og yngre romersk jernalder omkring år 200 e.Kr.

Alle Langhusene havde mellem de to yderste sæt tagbærende stolper en længde på mellem 9 og 13 m og en gennemsnit brede på mellem 2,5 og 3 m, hvilket betyder at de har haft en størrelse på mellem 22,5 og 39 m². Der var dog flere bygninger, som fortsatte ud under feltgrænsen, hvorved deres reelle størrelse og bevaringsgrad ikke kendes. Alle bygningerne har været nogenlunde øst/vest orienteret, hvorved de har været mindst udsat for vestenvinden og blevet afkølet mindst mulig. Samtidig har bygningerne haft den største aflange flade vendt mod syd, hvorved solen har haft de bedste betingelser for at opvarme huset. Dette er træk, der går igen gennem hele forhistorien.

Sammenfatning og perspektivering

Der er tale om en lokalitet med kulturlevn og bebyggelsesspor fra neolitikum og frem til germansk jernalder med hovedvægten i ældre jernalder. Fortidsminderne skal ses og forstås i forhold til de allerede kendte fortidsminder i området.

Bebyggelsen ligger på sydvestsiden af et højdedrag, hvorpå der er registreret flere gravhøje, hvoraf én er fredet. En af disse gravhøje, ca. 50 m sydøst for det undersøgte areal, udgravede museet tilbage i 2008. I samme omgang blev et bopladsområde fra yngre bronzealder/ældre jernalder udgravet.

Nogle af de ikke daterede bebyggelsesspor skal nok ses i forhold til nogle af disse omkringliggende gravhøje og det udgravede bopladsområde fra 2008 og har muligvis været samtidigt. Derudover har vi bebyggelsesspor fra både før og efter gravhøjene blev anlagt. Dette vidner om en kontinuerlig brug af og bebyggelse i området tilbage fra neolitikum og muligvis helt frem til i dag. For efter bebyggelsen i det udgravede område ophører i germansk jernalder, er den nok rykket ned i området, hvor Haverslev nu ligger. For allerede tidligt i middelalderen får byen en romansk stenkirke, som fra da har været centrum for byens liv.

Resultaterne fra udgravningen er vigtige for vores samlede forståelse af samfundet organisering fra yngre bronzealder og frem til germansk jernalder specifikt for dette lokale himmerlandske område, men det bidrager også væsentligt til den allerede igangværende kortlægning af den forhistoriske bebyggelse i det himmerlandske morænelandskab langt fra regionens kystlinjer og til forståelsen af dynamikken i landskabsudnyttelsen i yngre bronzealder/ældre jernalder. Derudover får vi mere nuanceret viden om fortidens samfund generelt.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Jensen, Jørgen. 2002. *Danmarks Oldtid. Bronzealder 2.000-500 f.Kr.*

Gyldendal

Jensen, Jørgen. 2003. *Danmarks Oldtid. Ældre Jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr.*

Gyldendal

Langhus

Langhuset et det hus, hvor man har boet og haft sine dyr på stald. Det har fået sit navn, da husene er aflange, oftest 5-6 m brede. Det er forskelligt, hvor lange husene er. De fleste huse er mellem 15 og 25 m lange, men de kan være så lange som 40-50 m, selvom det hører til sjældenhederne.

Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejdshus og til opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftes med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Udgravningsdata

Kragelund, Haverslev

- Nordjyske Museer jnr. 7228,
- Udgravningsperiode; 31 august til 13. oktober 2020
- Fund & Fortidsminder: 120807 sb 45, 51, 52, 53
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 20/05019 og 20/07792
- Bygherre: Rebild Kommune
- Undersøgt areal: 8.233 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæologerne: Astrid Storgaard Roborg,
Diana Windfeldt-Schmidt,
Julie Størup,
Susanne Østergaard
René Gravgaard Pedersen.
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg